

DIN CORESPONDENȚA GENERALULUI TRAIAN DODA CU VINCENTIU BABEȘ

Perioada de cînd datează cele douăsprezece scrisori ale generalului Doda către Vincențiu Babeș, pe care le publicăm aici¹, este cuprinsă între 1878—1890, corespunzînd unei etape importante din istoria luptei pentru drepturi economice și politice a românilor bănățeni și transilvăneni, după proclamarea dualismului austro-ungar.

Începutul noii etape este marcat de răsunetul larg pe care l-a avut peste Carpați războiul de independență din anii 1877—1878. Îndreptățind speranțele în desăvîrșirea unității naționale, succesul militar și politic al României a constituit un impuls puternic pentru lupta de eliberare națională a românilor aflați sub ocupația străină. Semnificativ pentru atitudinea celor din cuprinsul monarhiei austro-ungare, este faptul consemnat de revista vieneză „*Der Osten*” că românii „urmăreau cu sentimente de cea mai intimă participare sufletească acest război glorios al fraților lor...”². Tot în acest sens amintim și despre participarea românilor din Banat și din apusul Transilvaniei la campania electorală din 1878, care le aduse „intrarea în parlament a celui mai mare număr de deputați aleși de la 1868 pînă atunci”³.

Asemenea manifestări ale sentimentelor de solidaritate națională constituiră noi pretexte pentru adoptarea de către guvernul prezidat de Tisza Kálmán a unor legi care înăspreau asuprirea națională⁴.

Campania de deznaționalizare dezlănțuită de cercurile extremiste ale burghezo-moșierimii maghiare și măsurile de persecuții naționale luate de guvern, au impus întărirea mișcării naționale pe plan organizatoric determinînd o apropiere între conducătorii partidelor române din Banat și Transilvania istorică care au fost create separat încă din primul deceniu

¹ Transcrierea scrisorilor se face după originalele aflate în posesia prof. univ. Mihail Dan (Cluj).

² *Din Istoria Transilvaniei*, II, ed. II, București, 1963, p. 282.

³ *Ibidem*, p. 284.

⁴ Ne referim în primul rînd la legea din 1878 prin care s-a instituit delictul de „agitație împotriva națiunii” și la noua lege școlară supusă de A. Trefort, ministrul instrucțiunii publice, spre aprobarea parlamentului, în anul 1879; cf. *Din istoria Transilvaniei*, II, p. 284—285.

după încheierea pactului dualist⁵. Drept urmare, în 1881 „are loc unificarea politică a mișcării prin crearea unui singur partid — Partidul Național Român (P.N.R.)”⁶, rezultat care deși nu duse la adoptarea unei tactici de acțiune unitară⁷, a constituit punctul de plecare pentru intensificarea luptei politice a burgheziei române pe calea petițiilor și memoriilor către Curtea de la Viena, acțiuni ce culminează în 1892 prin „Memorandul românilor din Transilvania și Ungaria”⁸.

În acest timp o parte dintre reprezentanții burgheziei și mai ales ai intelectualilor, în primul rând membrii fostului partid național român din Banat stăruiră în a participa la viața politică folosind tribuna parlamentului maghiar ca un mijloc de demascare a nedreptăților ce se făceau poporului român. Prin discursurile lor majoritatea acestor deputați consemnă aspectele multiple ale asupririi sociale și naționale, arătând că prigoana executată prin toate mijloacele împotriva poporului român n-a reușit să-i zdruncine conștiința națională și năzuința de a realiza libertatea și unitatea sa.

Între fruntașii luptei românilor pentru drepturile naționale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Vincențiu Babeș și generalul Traian Doda au ocupat, fără îndoială, un loc de seamă. Viața, personalitatea și activitatea multilaterală a lui Vincențiu Babeș care, — așa cum afirma Nicolae Iorga: „a adus servicii imense neamului său românesc în timpurile cele mai grele”⁹ —, au fost puse în lumină prin mai multe lucrări și studii fiind destul de bine cunoscute¹⁰. Subliniem doar că ales de mai multe ori deputat — în cercul Sasca Montană — în parlamentul din Budapesta, Vincențiu Babeș a fost în perioada 1881—1891 și unul dintre conducătorii Partidului Național Român¹¹.

În schimb, despre generalul Traian Doda alt fruntaș al mișcării naționale a românilor bănățeni s-a scris mai puțin, iar despre activitatea sa politică, după stabilirea la Caransebeș, cunoaștem și mai puțin. Din

⁵ *Din Istoria Transilvaniei*, II, p. 274—281. La 26 ianuarie / 7 februarie 1869, în urma conferinței de la Timișoara se constituie Partidul Național al Românilor din Banat și Ungaria în frunte cu A. Mocioni. După Conferința de la Mercurea din 23—24 februarie / 7—8 martie 1869, conducătorii burgheziei române din Transilvania propriu-zisă înființară un partid național aparte în frunte cu Ilie Măcelaru.

⁶ L. Maior, *Constituirea Partidului Național Român. Conferința din 12—14 mai 1881*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, 1969, fasc. 1, p. 91—107; *Istoria României* (Compendiu), București, 1969, p. 381; T. V. Păcățean, *Cartea de aur sau luptele politice ale românilor de sub coroana ungară*, VII, Sibiu, 1913, p. 3—38.

⁷ *Din Istoria Transilvaniei*, II, p. 291—293; referitor la controversele dintre „activiștii” bănățeni și „pasiviștii” ardeleni, care rămăseră deschise.

⁸ T. V. Păcățean, *op. cit.*, VII, p. 513 și urm.

⁹ W. Marin, I. Munteanu, Gh. Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Timișoara, 1968, p. 79.

¹⁰ I. Gropșianu, *Vincențiu Babeș*, Timișoara, 1938, p. 104; Gh. Cipăianu, *Ideile progresiste în gândirea lui Vincențiu Babeș*, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 355—364; V. Tircovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780—1918)*, București, 1970, p. 144—149.

¹¹ I. Gropșianu, *op. cit.*; T. V. Păcățean, *op. cit.*, VII, p. 3—38; W. Marin, I. Munteanu, Gh. Radulovici, *op. cit.*, p. 84.

lipsa unor studii documentate și competente vom încerca să schițăm aici doar câteva date și aspecte mai semnificative din activitatea acestui patriot și om politic.

Originar dintr-o veche familie grănicerească din Rudăria (astăzi comuna Eftimie Murgu — n.a.), Traian Doda s-a născut la 29 iulie 1822 în satul Prilipeț (judetul Caraș-Severin)¹². După ce face școala primară la Rudăria, Bozovici și Mehadia, potrivit tradiției grănicerești a fost îndreptat spre cariera militară urmînd cursurile Școlii de matematici a Regimentului româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș. Terminînd această școală cu gradul de sublocotenent, în anul 1841, începu o frumoasă ascensiune parcurgînd toate treptele ierarhiei militare pînă la gradul de general pe care l-a obținut în anul 1870. La 1 noiembrie 1872, cînd avea 50 de ani, generalul Doda a demisionat din armată stabilindu-se pentru toată viața la Caransebeș. Aici, el începu lupta pentru drepturile social-politice și cultural-economice ale fraților săi români¹³.

Ales la 28 martie 1873 președinte al Reprezentanței regimentului confinar nr. 13 de la Caransebeș, Doda a desfășurat timp de șase ani o activitate neobosită pentru împărțirea dreaptă a teritoriului regimentar¹⁴. Rezultatul străduințelor sale a fost crearea „Comunității de avere” — instituție economică organizată în circumscripția regimentului desființat prin legea de la 8 iunie 1871¹⁵. Drept recunoștință populația grănicerească l-a ales președinte al „Comunității de avere”, funcție pe care a îndeplinit-o din anul 1880 pînă la 1 septembrie 1892, fără nici o retribuție.

La sfîrșitul anului 1873, în adunarea grănicerească organizată la 8 decembrie, Traian Doda a formulat punctele unui adevărat îndreptar politic pentru românii din Banat. În el se prevedea:

1. Egala îndreptățire a tuturor naționalităților din țară, ca fiecare să-și aibă garanția existenței și dezvoltării sale naționale.
2. Toate școlile să fie școli naționale.
3. Introducerea limbii naționale în viața publică, în administrație și în justiție.
4. Reorganizarea serviciilor și a întregii gospodării obștești.
5. Eliminarea politicii din administrația țării¹⁶.

Pe baza acestui program politic grănicerii l-au ales deputat al lor în dieta de la Buda, prima dată la 10 ianuarie 1874 și apoi de cinci ori la rînd: la 8 iulie 1875, la 1878, 1881, 1884 și la 20 iunie 1887¹⁷. Astfel, generalul Traian Doda a fost unicul deputat român cu program național, ales fără întrerupere de la 1874—1887, în cea mai mare circumscripție electorală din Ungaria. Ca deputat el a dovedit o rară tărie și avînd o

¹² C. Corneanu, *Generalul Traian Doda (1822—1895)*, în *RevBan*, 10—12, 1943, p. 4; C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, II, Sibiu, 1900, p. 194 (Doda Traian); C. Buracu, *Din trecutul Almăjului și al Rudăriei*, Turnu Severin, 1932, p. 15.

¹³ Al. Magda, *Traian Doda, în Orizont*, nr. 33 (251) din 14 decembrie 1972, p. 4.

¹⁴ *Ibidem*; C. Buracu, *op. cit.*, p. 16.

¹⁵ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 5.

¹⁶ *Ibidem*, p. 9, vezi și W. Marin, I. Munteanu, Gh. Radulovici, *op. cit.*, p. 78.

¹⁷ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 5; T. V. Păcățean, *op. cit.*, p. 357—366.

ținută demnă arată camerei din Budapesta toate nemulțumirile și suferințele poporului român militând pentru o lege dreaptă, bazată pe „egala îndreptățire a tuturor naționalităților care la rîndul lor au dreptul să-și instruiască și să-și dezvolte tineretul în limba maternă, în școli naționale”¹⁸.

Atitudinea sa patriotică a ieșit de altfel în evidență și mai puternic cu ocazia evenimentelor din anii 1877—1878, cînd, încercînd să-și aducă contribuția la dobîndirea independenței României va căuta să treacă Carpații¹⁹. Se pare că în preajma războiului cu Turcia, în România, paralel cu răspîndirea ideii atragerii în cadrele armatei române a unor ofițeri din Transilvania și Banat a existat și intenția de a se oferi generalului Traian Doda comanda acestei armate²⁰.

În anii următori accentuarea tendințelor naționaliste și de maghiarizare promovate de guvernul Tisza²¹, nu l-au putut determina să renunțe la obiectivele programului său național. Dimpotrivă, subliniind în repetate rînduri importanța luptei pentru apărarea drepturilor poporului român Doda arăta că: „E vorba de o luptă mare și anevoioasă, că astăzi nu mai e vorba de un scaun sau de un vot în parlamentul maghiar, nu de oarecari mici concesiuni naționale, limbistice, sau politice, nu... astăzi cauza națiunii întregi, ba mai mult, onoarea națională a poporului român este în joc...”²².

În anul 1887, reales pentru a șasea oară deputat în cercul electoral al Caransebeșului, Doda refuză să participe la dezbaterile parlamentului de la Budapesta fără a renunța însă la mandatul său de deputat. El a motivat în scris acest refuz arătînd că „modul întrebuintat de guvern în conducerea alegerilor de deputați dietali, cel puțin față cu poporul român... care, cu toată împărțirea măiestrită a cercurilor electorale, totuși reprezintă în 70—75 de cercuri majoritatea, dacă nu totalitatea poporațiunii, la alegerile trecute numai într-un singur cerc s-a putut valida”²³, aceasta fiind cauza pentru care poporul român „nu s-a putut bucura nici într-o dietă de o reprezentanță corespunzătoare lui și însemnătății lui politice”²⁴. În consecință din cauza situației anormale create în 1887 Doda vedea în aceste școli instituții menite să ducă „la întărirea puterilor astfel: „Eu aș fi în dietă singurul reprezentant național al întregului popor român și între 413 deputați singur eu aș avea sarcina de a reprezenta și valida interesele naționale ale aproape trei milioane de cetățeni, interese greu vătămate și foarte serios amenințate”²⁵. Pentru aceste con-

¹⁸ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 6.

¹⁹ W. Marin, I. Munteanu, Gh. Radulovici, *op. cit.*, p. 84.

²⁰ St. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 142 (nota 65); C. Corneanu, *op. cit.*, p. 4 (nota 2).

²¹ Guvernul prezidat de Tisza Kálman preluă puterea în anul 1875 păstrînd-o vreme de 15 ani (1890); cf. *Din Istoria Transilvaniei*, II, p. 274—291.

²² T. V. Păcățean, *op. cit.*, VII, p. 361.

²³ *Ibidem*, p. 359.

²⁴ *Ibidem*, p. 358.

²⁵ *Ibidem*, p. 359.

fesiuni românești și pentru scrisoarea din 12 octombrie 1887 adresată celor 6.464 de alegători ai săi lui Traian Doda i s-a intentat un proces de presă judecat de juriul din Arad în absență, fiind condamnat la doi ani închisoare, 1.000 florini amendă și plata cheltuielilor de judecată. Până în cele din urmă a fost grațiat.

Ca deputat generalul Doda înțelese necesitatea și importanța luptei pentru întemeierea unui „institut mai înalt de învățământ dorit de toți locuitorii simțitori ai graniței”²⁶. El interveni astfel în mai multe rânduri pentru înființarea unui gimnaziu românesc complet, cu opt clase în Caransebeș, a unei școli industriale și a unei școli secundare la Bozovici²⁷. Doda vedea în aceste școli instituții menite să ducă „la întărirea puterilor de viață a neamului”²⁸. Deși grănicerii au votat și au cotizat fonduri importante pentru înființarea unor asemenea școli românești, frumoasele inițiative nu s-au putut realiza din cauza opoziției guvernului maghiar.

Hărțuit de justiția maghiară, nemulțumit de atitudinea unora dintre colaboratorii săi, bolnav și obosit, după ce cu trei zile mai înainte avusese lungi convorbiri cu prietenul său Vincențiu Babeș care venise să-l viziteze, generalul Traian Doda a murit la 4 iulie 1895 la Caransebeș unde a și fost înmormântat²⁹.

Un ultim omagiu și un semn de înălțător elogiul adus activității generalului Traian Doda este mesajul luptătorilor memorandiști din temnița de la Vaș care se adresează: „Umbrei viteazului general al distinsului fiu al națiunii îi aducem tributul de recunoștință nepieritoare a neamului și omagiilor noastre ale celor întemnițați”³⁰.

Deși cuprind un interval de timp mai lung de un deceniu, scrisorile pe care le publicăm aici reprezintă doar parțial corespondența dintre generalul Doda și Vincențiu Babeș. Fiind în majoritatea lor scrisori de natură particulară ele constituie o dovadă despre strînsele relații de prietenie

Caransebeș 6/iv 1878

Pierduta de multă vreme

Am scris foarte puțin în ultimul timp din cauza stării de sănătate și a ocupațiilor mele. Am scris însă câteva rânduri în ultimele zile și la tine. Nu este un gând mare, dar mă gândesc la tine și la planurile noastre.

Am scris foarte puțin în ultimul timp din cauza stării de sănătate și a ocupațiilor mele. Am scris însă câteva rânduri în ultimele zile și la tine. Nu este un gând mare, dar mă gândesc la tine și la planurile noastre.

Am scris foarte puțin în ultimul timp din cauza stării de sănătate și a ocupațiilor mele. Am scris însă câteva rânduri în ultimele zile și la tine. Nu este un gând mare, dar mă gândesc la tine și la planurile noastre.

Fig. 1. — Prima pagină a scrisorii lui Traian Doda către Vincențiu Babeș, din Caransebeș, 6 aprilie 1878 (nr 3).

²⁶ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 6; Th. Trîpcea, *Din memoriile și corespondența lui Traian Doda*, în *Studii*, XV, 4, 1962, p. 928.

²⁷ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 7.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ C. Buracu, *op. cit.*, p. 19; C. Corneanu, *op. cit.*, p. 8.

³⁰ C. Corneanu, *op. cit.*, p. 8.

tenie și colaborare, dar și despre concepțiile avansate și obiectivele comune care uneau și animau pe acești doi fruntași ai mișcării naționale în lupta lor pentru drepturile poporului român. Conținutul lor reflectă cu prisosință calitatea de luptător consecvent a lui Traian Doda ca și preocuparea deosebită pentru ridicarea nivelului de cultură și educarea fiilor grănicerilor din teritoriul fostului confiniu militar prin înființarea unor școli naționale. În același timp reiese clar faptul că Doda cunoștea deosebită importanță în evoluția culturii noastre cît și curentul în materie de școală românească creat de gimnaziul din Blaj ctitorit la 1754 de Inocențiu Micu Klein și Petru Pavel Aron, de cel din Beiuș înființat la 1828 de Samuil Vulcan și în sfîrșit de cel al regimentului român de graniță nr. 17 înființat la 1863 în fostul district grăniceresc al Năsăudului din „fondul proventelor”³¹.

Correspondența contribuie la cunoașterea unor aspecte variate legate de preocupările generalului Traian Doda ajutîndu-ne să înțelegem mai bine personalitatea sa. Toate aceste considerente, ca și perioada istorică la care se referă, ne determină să credem că publicarea celor douăsprezece scrisori nu poate fi decît utilă pentru istoriografia noastră.

M. DAN — I. UZUM

AUS DER KORRESPONDENZ ZWISCHEN GENERAL TRAIAN DODA UND VINCENTIU BABEȘ

(Zusammenfassung)

Die Veröffentlichung zwölf unbekannter Briefe des Generalen Traian Doda an Vincentiu Babeș ist ein nennenswerter Beitrag zur Umschreibung der Persönlichkeit Generals Doda.

Durch seine national-politische Tätigkeit und den Kampf für die Rechte der banater Rumänen, nach dem dualistischen Übereinkommen von 1867, hat General Doda unter den rumänischen Nationalkämpfern einen hervorragenden Platz eingenommen.

ANEXE

1.

Traian Doda informează pe Vincentiu Babeș asupra situației vinzării acțiunilor pentru editarea unei publicații românești menționînd că pînă la data respectivă s-au adunat 700 florini reprezentînd valoarea a șapte acțiuni. Arată de asemenea că este necesară o serioasă documentare pentru a putea trece la elaborarea unei lucrări despre arta militară pe care i-o solicitase Babeș.

³¹ *Ibidem.*

Caransebeșiu 2/1 1878

Prea stimatulu meu !

Am primitu epistola ta din 31/1 1877 (sic. ?) și am să-ți răspundu următoarele:

1) In privinția numirei foi am liniștitu pe cei fricoși;

2) Nouă nu ne trebuie programa tipărită, dându autografulu teu cătră mine deslucirile necesarie. Acțiunarii au cetitu și procetitu autografulu numitu, până se convinsēră, că elu conține și programa.

3) Până astăzi am adunatu 13 acțiuni, speru că voiu mai aduna cîteva — cu atātu mai vertosu, dacă se va îngădui solvirea în 2—5 rate lunari.

/ Cu acesta îți trimetu 700 fri (șapte sute fiorini) ca prețiu de 7 acțiuni, adică:

De la episcopulu Popasu . . . 400 f.

de la mine de asta Dată . . . 200 f.

de la căpitanului în pensiune

Stefanu Dancia 100 f.

În 2—3 dzile vei capeta și cele lalte 600 fri.

4) Eu însumi voiu scrie vice-colonelului Trapsia și totodată voiu trimite invitarea la Orsiova prin capitanulu Dancia, carele mîne plecă spre Orsiova, unde are se petreacă serbatorele.

Asia-dară tu ești dispensatu de a li scrie și din partea ta.

Pentru o carte manuală, contienendu artea militară întreagă, trebuie se me orientezu mai nainte ca de 5 ani, de cându nu sunt în activitate voru fi esitu opuri mai bune, decâtu cele mie cunoscute. Trebuie se ceru informațiune de la persone competente.

Cu salutare și stimă deosebită

alu Teu

Doda gen

2.

Viena, 21 fauru/februarie/1878

Prea stimatulu meu !

O nouă cestiune de mare importanția pentru noi me reține încă cîteva zile aici. Voiu veni asiadară duminica sau luna viitoare — la Pesta.

Te salutu cu inima sinceră

alu Teu

Doda

3.

T. Doda scrie lui V. Babeș că intimpină greutăți cu adunarea fondurilor necesare editării unui ziar românesc. Arată că apariția unui asemenea ziar este o necesitate stringentă chiar înainte de realizarea planului de vânzare a acțiunilor, care merge foarte anevoios nefiind sprijinit. Se mai referă la situația comitatului

Severin unde domnește abuzul și arbitrariul oficialităților, care crede că ar trebui descrise într-un ziar din Viena sau din Budapesta pentru a fi cunoscute de opinia publică.

Caransebeșiu 6/IV/aprilie/1878

Prea stimatulu meu !

Mi pare foarte rău, că nu sunt eu însumi în stare a depune cele 400 fri. — A-i câștiga aici de la alții, nu este cu putință. — Acțiunile subscrise se pot plăti, dacă avem o dată programa și invitarea la prenumerațiune. — Ele s-ar fi platit încă în decembrie, dacă nu s-ar fi amân timeredarea foii. —

Adeveratu este, ce spune dlu Epuu /episcopul — n.a./ Metianu, *ca fiindu necesitatea foii în celu mai mare gradu urginte și semțită, trebuie înființată fără a aștepta realisarea deplină a planului cu acțiunile*, /sublinierea aparține lui Doda — n.a./ dară ce se faci, dacă cei, ce ar pute să dea ajutoriu, nu dau.

Despre treba aceasta vei capeta desluciri mai pe largu de/la/ dlu sub-colonelul Seracinu³².

Stările comitatului nostru sunt ție cunoscute. Aici domnesce volnicia și nu legea. — Ar fi de mare lipsă a descrie situațiunea într-o foia germană din Viena scu din Pesta. — Dar cine se faci aceasta? —

Intilnitut-ai cu Brăteanu?³³ Ce idea ai tu despre politica României facia cu cestiunea Bassarabiei. — Me temu că România o strica cu Russi, fără de a dobândi ajutoriulu Austro-Ungariei

Cu salutare sinceru

alu Teu

Doda

4.

T. Doda confirmă primirea unei sume de bani din partea lui V. Babeș, care o restituie contribuabililor întrucit ziarul românesc dorit nu s-a putut înființa.

Suma de 300 fl (opt sute florini) v-a, ce prin mijlocirea mea s-a fost dat Dlui V. Babeșiu, spre scopul înființierii unei foi române în Budapesta, după ce acest plan nu s-a putut realisa, astădzi mi s-a restituit pentru d-a o remite contribuitorilor.

Budapeșta în 17^{en} decembre 1878

Trajan Doda gen

³² Iosif Seracin din Caransebeș s-a numărat printre fruntașii români care în anul 1882 au semnat o cerere către autorități pentru înființarea unui gimnaziu cu 8 clase la Caransebeș.

³³ Ion C. Brătianu (1821—1891), om politic român.

Suma de 800 lei (pe vute florine) a fost primită prin
medierea mea și a fost dată lui V. Babeș
pe vutele înființării unei școli comunei în
Bozovici, după ce acest plan mi s-a pre-
sentat. Astăzi mi s-a restituit pen-
tru a o remite întru interesul lor.
Budapesta în 17^{le} decembrie 1878.
Traian Doda

Fig. 2. — Chitanță eliberată de generalul Traian Doda lui Vincențiu Babeș (nr 4).

5.

T. Doda informează pe V. Babeș că școala superioară confesională din Bozovici nu mai funcționează, dar comunele din Almăj doresc să deschidă o școală nouă comunală. Solicită din partea lui Babeș și o programă pentru funcționarea gimnaziului românesc care speră că se va putea înființa în Caransebeș.

Băile Herculane, 21 Sept 1879

Amice!

Școala superioară confesională din Bozovici a încetat de a mai fi între cei vii — firește prin sîrguința înțeleptului din Caransebeș.

Comunele din Almaju vreau să deschidă cît de curînd o altă școală comunală (sublinierile aparțin lui T. Doda — n.a.).

Părintele Blidariu și judele Chețan au fost astadzi aici a se sfătui cu mine despre modalitatea înființării — și mai cu seama despre conducerea treburilor și administrarea banilor, destinați pentru susținerea școlei.

Cametele fondurilor grănicerești vor servi pentru susținere — cu atît mai virtuos, fiindcă autoritățile politice au declarat de repetite ori că aceste camete se pot întrebuința pentru școli comunale fără nici o pedecă.

Presupunend, că vei posiede programa pentru gimnasiul, carele ar fi să se înființeză în Caransebeș, te rog să bine voiești a mi-o trimite macăr *in brouillon* /în ciornă — n.a./, dacă se poate de loc³⁴. Acesta programa ne va servi de model pentru numita conducere și administrare.

Eu me aflu tot la băi; în loc să me întăresc, m-am bolnăvit — după plecarea Mocionescilor. Abia me aflu mai bine de citeva zile.

Te rog a mă scusa, dacă nu-ți scriu mai pe larg — însă nu pot, simțendu-me prea slab.

Te salut și rămân

al Teu amic

Doda.

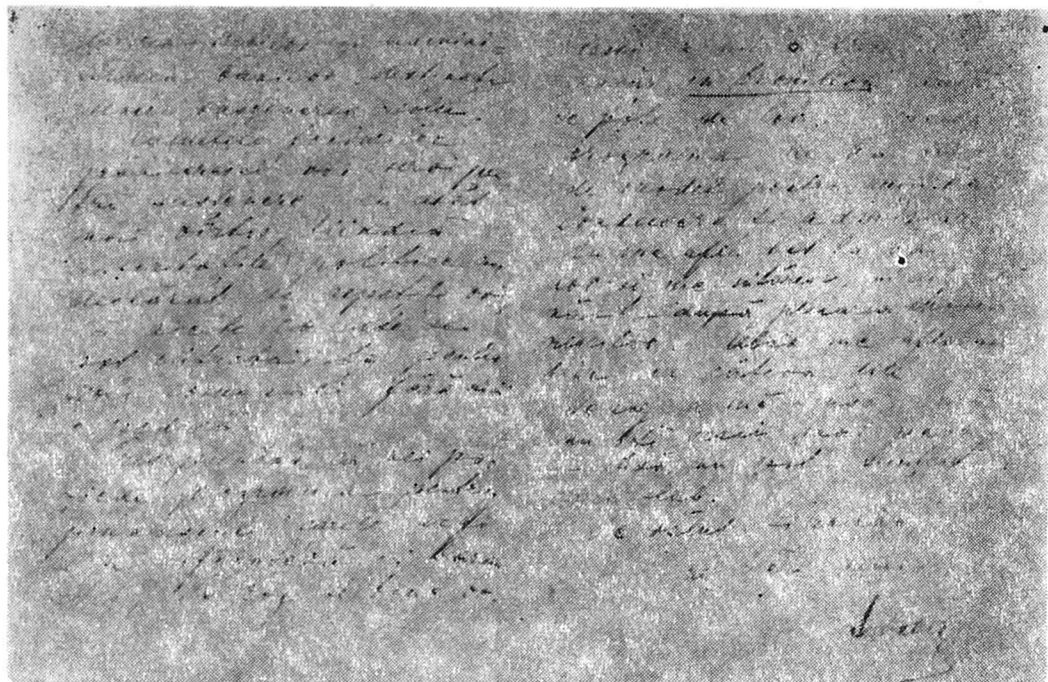

Fig. 3. — Facsimil cu finalul scrisorii din 21 septembrie 1879, referitoare la problema înființării unor școli românești la Bozovici și Caransebeș (nr 5).

6.

T. Doda informează pe V. Babeș despre trimiterea unei sume de bani lui Visarion Roman ca și despre o serie de probleme personale.

³⁴ Regionalism bănățean cu sensul: *cît mai repede, imediat, urgent*.

Caransebeș, 20. Iuliu /1/882

Stimate amice!

Sunt tare ocupat — n-am timp se-ți scriu multe, deci:

- 1) voiu nisui a aduna suma amintită și a-o trimite Dlui V. Roman³⁵;
- 2) Ochi de trandafiri astăzi nu sunt, poate că într-o săptămână, după a 2^{oa} înflorire, se vor afla;
- 3) Am dat ordine că se mi se procure o descriere despre cultura melcilor. La timpul seu vei căpeta-o
- 4) Episcopul a venit de la Carlsbad³⁶ — se află aici
- 5) Nu știu, merge-voi la Băile Herculane sau ba; î-mi lipsesc... timpul.
- 6) Te salută și dacă Alesandru³⁷ se află tot acolo, și pe el

al Teu amic

Doda

7.

T. Doda informează pe V. Babeș despre o adunare generală a comunității de avere care trebuia să se desfășoare între 22—27 octombrie. În calitate de președinte al comunității Doda nu poate absenta.

Prestimate Babesiu!

Am primit epistola ta, /datată/ Căpilnaș 8 l/una/ c/urentă/., și cu parere de reu trebue se-ți respund cu un: „*Non possumus*“ à la *Pio nono*.

Comunitatea de avere i-și va avea Adunarea generală între 22 și 27 a lunei c/urente/. — Prin urmare eu, ca președintele ei, mai avent nesce pregătiri, nu pot absenta d-aici, tocmai acum. —

Deci trebuie să renunțu la petrecerile de câteva zile în mijlocul unei societăți, atât de ilustre, rugîndu-te a saluta cordialmente pe toți cunoscuții mei Dacolo.

Al Teu amic

Doda

8.

T. Doda scrie lui V. Babeș rugîndu-l să-i procure un abonament la tren pentru anul curent și relatîndu-i cîteva chestiuni de interes personal.

³⁵ Visarion Roman (1833—1885), publicist și economist român.

³⁶ Karlsbad — astăzi Karlovy-Vary în R. S. Cehoslovacia.

³⁷ Alexandru Mocioni (1841—1909), om politic român din Banat.

Caransebeș, 24 iunie 1885

Amice Babesiu!

Presupunend, că șirurile aceste te vor afla în Peșta, î-mi iau voia a te ruga se binevoiești a preda biletul acludat /sic!/ No. 1721 la locul competente și a-mi procura alt bilet, valabil pînă la sferșitul anului curente.

Cred că și tu vei trebui se-ți procuri alt bilet de călătorie, deci c-o lovitură două musci.

De aici ce se-ți comunic?

De trei dzile tot plouă, *ein wahrer deutscher Landregen*.

Era timpul suprem pentru muntenii noștri, căci dacă nu venea ploaia aceasta *a tempo*, era vai de ei.

Episcopul nostru va pleca duminica viitoare spre Carlsbad, ca acolo se-și spele iarăși urmările mîncărilor piperate și beuturilor, isvorîte pe colnicii Ardealului.

Cu salutare romană

Al Teu amic

Doda

P.S. — text în limba germană indescifrabil.

Pagina întâia sus cu cerneală violetă, V. Babeș a scris: Resp/uns/, din Ora-de /a/, sub 18/30 iunie 1885.

9.

T. Doda informează pe V. Babeș despre vizita sa apropiată la Budapesta și cu această ocazie îl roagă să-i rețină o cameră la hotelul Frohner unde obișnuia să tragă.

Caransebeș, 20 faur/februarie/1886

Amice Babesiu!

Strîmtorat prin multe și nenumerate afaceri n-am timp a-ți responde la amabila ta epistolă, ci î-ți fac numai atîta cunoscut că marți în 31. l.c. (stil. nou), voiți sosi dimineața la Peșta nu trenul accelărat și că aceeași dimineață voi avea bucuria a te săluta la Alesandru cel macedonic.

Dezi te rog, să bine voiesci făcînd o promenadă, să te opresci la Hotelul Frohner și se avizezi pentru mine o odaie carea se fie pregătită pe timpul amintit.

La întîmpinarea noastră voi da desluciri despre puntele epistolei tale.

Te salută cordial

al Teu amic

Doda

10.

T. Doda informează pe V. Babeș despre primirea a cinci acțiuni de la Banca Albina. De asemenea îi scrie că la alegerile municipale intelectualii din Caransebeș l-au ales deputat împotriva voinței sale.

Caransebeș, 13 noiembrie /1/886

Stimate amice!

*Peccavi!*³⁸ Trebuieam cel puțin să-ți adevăresc primirea celor 5 acțiuni de la Albina, de cari aveai să te folosești la adunarea de marți. Deci constatez prin epistola de față această primire.

Causa lui Nicolae Radulea din Iladia voi lua-o în considerare însă nu acuma, ci după adunarea generală a noastră, ce se va ține în 25 l.c.

La alegerea municipală am picat în Caransebeș. Cei cu mare înțelepciune, adică cărturarii de aici cu Bartolomeiu³⁹ în frunte, m-au candidat și pe mine *in contra voinței mele espresse*. /sublinierea aparține lui T. Doda/. N-am ce li face. *Gegen die Dummheit kämpfen selbst die Götter vergebens!* /sublinierea aparține lui T. Doda/.

A fost mare prostia din partea lor.

Mare bucurie în Israel!

În decembrie voi veni la Pesta.

Salutare cordială ție și la toți Mocionescii pe cari i-i vei întîmpina pe la Căpâlnaș, Bulci etc. de la

al Teu amic

Doda

³⁸ Traducerea latină a cuvintelor ebraice: *al het* = am păcătuit.

³⁹ Ioan Bartolomei (1835–1908), secretar consistorial și redactor al „*Foii diecesane*” din Caransebeș.

11.

Doda se referă la rezultatul alegerilor din iunie 1887, când datorită abuzurilor oficialităților maghiare, el a ajuns în situația de a fi ales singurul deputat pentru a reprezenta interesele poporului român în dieta de la Buda.

Caransebeș, 25 iunie 1887

Amice Babesiu!

*Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni!*⁴⁰

Vom vedea cît timp se vor bucura D/umne/dzeii noștri de victoria lor, peste măsură rușinoasă.

Ich bin nicht in der Stimmung nur dir über den tiefen Fall unserer Intelligenz zu schreiben. schweige so nach bis auf — weiteres.

Cornel wird jedenfalls von uns ein stipendium erhalten, nur das Forstwesen an der Wiener Hochschule zu studieren. Pro 1888 beträgt das stipendium 400 fl., für die folgenden jahren wird es, mit Rücksicht auf die zu unterrechnenden Excursionen, angemessen erhöht.

Wir warten ende Juli o/der/ anfangs August den Concurs ausschreiben. Ich werde dir solchen mittheilen, o/der/, mittheilen lassen. Dann erst soll Cornel sein Gesuch — romanisch o/der/. Deutsch einsenden. Zeugnisse genügen auch in legalisirter Copie.

Cornel möge mit der Idee die genannte Hochschule zu frequentiren, sich schon jetzt vertraut machen.

In 2—3 Wochen fahre ich nach Carlsbad /indescifrabil/ werde ich Pest nur tangieren.

Ich bedauere, dass ich nicht in drei Tage kom, dir und unserer nation zu deiner so erwünschten Cause zu gratuliren!

Mit herzlichen Gruss

dein Freund

Doda

12.

Traian Doda solicită lui V. Babeș, care fusese însărcinat să cerceteze niște nereguli semnalate la școala din Orșova, să acționeze energic fără a ține seama de persoane, pentru înlăturarea abuzurilor constatate și „triumful dreptății“.

⁴⁰ „Zei au fost pentru învingător, dar Cato pentru învins” — expresie după Lucan, *Pharsalia* (Cartea I) versul 128. Versul latin caracterizează pe cel care slujește o cauză, chiar cînd a ajuns singurul ei apărător; cf. I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, București, 1968, p. 409.

Caransebeș, 8 Ober /octombrie/ 1890

Mein Lieber Freund!

Ich schreibe Kurz, Den zur untersuchung des Orsovaer Schulskandals /indescifrabil/ Wincent Budincean hat refusirt, du wurdest an dessen Stelle bestimmt. Solltest du diese Mission annehmen, dann bitte ich dich, ohne Rücksicht auf Personen vorzugehen. Mache dass das Recht triumphire! Es möge den hiesigen Macht-haben, ein /indescifrabil/ nicht weiter zgedauert werden. Sonst nimmt die Corup-tion grössere Dimensionen an.

Sapienti sat!

Mit Gott und freundlichen Grüsse.
Dein Freund

Doda